

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สังคมศึกษาแนวใหม่

ฮาร์โรลด์ เบนจามิน (Harold Benjamin) มีความเห็นเกี่ยวกับสังคมศึกษาแบบใหม่ว่า

ขณะนี้เราอยู่ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงมิใช่การให้ความรู้ความเข้าใจในอดีตและปัจจุบันเท่านั้น ยังต้องเตรียมคนเพื่ออนาคต..... อนาคตที่ไม่สามารถทราบได้ การเตรียมคนเพื่ออนาคตจะสามารถทำได้ก็ต่อเมื่อมีการยอมรับความเปลี่ยนแปลง (Change).....¹

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่า การที่คนจะอยู่ในสังคมใดก็จำเป็นจะต้องเข้าใจ และยอมรับความเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่เสมอ เพื่อจะสามารถเผชิญและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนั้น ในการสอนสังคมศึกษายุคใหม่นี้จึงควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงด้วย

จอห์น จาโรลิเมก² (John Jarolimek) กล่าวว่า สังคมศึกษา (Social Studies) มิใช่สังคมศาสตร์ (Social Science) สังคมศึกษาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ "คน" ในด้านความเป็นอยู่ โครงสร้างสังคม การปกครองตนเอง การแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาสนองความต้องการ การนำทรัพยากรมาใช้ตลอดจนความรักและความซึ้งที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ดังนั้นการสอนสังคมศึกษาจึงมุ่งส่งเสริมให้เด็กเติบโตขึ้นโดยเข้าใจและรับรู้สภาพสังคม ตลอดจน

¹J.A. Peditwell, (Foreword by Harold Benjamin), The Saber-Tooth Curriculum (New York: Mc Graw - Hill, 1939), p. X.

²John Jarolimek, Social Studies in Elementary Education (New York: The Mcmillan Company, 1967), pp. 1-2.

อิทธิพลของสังคมที่อยู่รอบตัว

สังคมศึกษายุคใหม่จึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรอบรู้ เหตุผลและกระบวนการความคิดที่จะช่วยให้เด็กสามารถตัดสินใจเมื่อเผชิญปัญหาในอนาคตด้วยความมั่นใจและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จาโรลิเมก ไคว่างจุมุ่งหมายใหม่ เพื่อสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีไว้ดังนี้

1. มีความรู้และทักษะในการแก้ปัญหายุคปัจจุบัน
2. ตระหนักถึงผลของความเจริญทางวิทยาศาสตร์และนำมาปรับปรุงคุณภาพชีวิต
3. มีความพร้อมทางค่านิยมเศรษฐกิจ
4. มีความสามารถในการตัดสินใจค่านิยมอย่างถูกต้อง
5. ยอมรับว่าเราอยู่ในโลกที่ต้องเผชิญสภาพการณ์ใหม่ ๆ ความคิดใหม่ และการดำรงชีวิตแบบใหม่

6. มีความเชื่อในเสรีภาพส่วนบุคคลและความเสมอภาค
7. มีความภาคภูมิใจในประเทศชาติและความเป็นพลเมือง และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือเพื่อความสงบสุขภายในประเทศและระหว่างประเทศ

8. รู้ซึ่งเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นในค่านิยมคุณลักษณะเฉพาะตน
9. เห็นใจและรับรู้ความต้องการ ความรู้สึกและความมุ่งหวังของตน
10. พัฒนาหลักการประชาธิปไตยและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

นอกจากนี้จาโรลิเมกยังได้กล่าวถึงหนทางที่จะนำไปสู่จุมุ่งหมายดังกล่าว ซึ่งคือการฝึกทักษะของการสอนสังคมศึกษาที่สำคัญบางประการไว้ เช่น

1. ทักษะทางสังคม (social skill) เป็นทักษะที่ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันและทำงานกับผู้อื่นได้ราบรื่น เช่น ทักษะในการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนและของผู้อื่น การรับผิดชอบหน้าที่ การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

2. ทักษะในการศึกษาคนควา (social studies skill) เป็นทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ เช่น ทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การอ่านป้ายประกาศแผนผังและแผนที่ การเขียนโครงร่าง การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน เป็นต้น

3. ทักษะในการทำงานกลุ่ม (group work skill) เป็นทักษะในการทำงาน

ร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผนงาน การเป็นผู้นำ การแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น

4. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skill) ได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

ในการดำเนินสู่จุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ได้ จำเป็นต้องอาศัยแนวทางใหม่ในการสอนด้วยกัน พีสัน³ (Peason) ได้เสนอแนะแนวการสอนเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวควรจะ เปลี่ยนแปลงจาก

1. เนื้อหาวิชาและข้อเท็จจริงไปสู่แนวคิด การแก้ปัญหาและค่านิยม
2. การเน้นด้านความรู้ไปสู่การสอนที่เน้นทัศนคติ
3. เนื้อหาที่ตายตัวไปสู่แนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์
4. การสอบถามประวัติศาสตร์เป็นการสอนทีละเรื่องตามความเหมาะสม
5. การสอนด้านความจำไปสู่การสอน โดยให้คนพบด้วยตนเอง

จะเห็นว่าแนวการสอนสังคมศึกษายุคใหม่ที่เตรียมคนให้ทันต่อสภาพสังคมในปัจจุบันและอนาคตนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้ความเข้าใจอย่างมีเหตุผล และสามารถนำความรู้มาใช้ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง แต่ปรากฏว่าสภาพสังคมปัจจุบัน ปัญหาและงานวิจัยบางเรื่องได้บ่งชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของการสอนสังคมศึกษาที่ผ่านมา เช่นงานวิจัยของ วัลลภ พุ่มพวง⁴ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับค่านิยมในคำสอนศาสนา ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมือง และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย มีเพียงร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างเท่านั้นที่เข้าใจในเรื่องการปกครองประเทศ ความคิดเห็นดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อแนวการดำเนินชีวิตมิใช่น้อย จึงเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนสังคมศึกษาพึงตระหนักในความรับผิดชอบและ

³Robert Peason, "Beyond the New Social Studies," The Social Studies, LXIV (1973), 315.

⁴วัลลภ พุ่มพวง, "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514).

หาหนทางให้การสอนประสบผลสำเร็จ

บรูเนอร์⁵ (Bruner) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงคือการเรียนรู้ที่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ แต่การที่จะให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมได้ก็ต้องอาศัยทัศนคติเป็นเครื่องนำทาง ดังนั้น ผลสำเร็จของการเรียนจะมาจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เพราะทัศนคติมีผลต่อพฤติกรรม สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้เรียนอย่างแท้จริง

การสอนโดยการเน้นด้านทัศนคติเป็นที่นิยมของนักการศึกษาหลายท่านเพราะมีหลักมาจากความเชื่อดังกล่าว อนงค์ ประมุขกุล⁶ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปลูกฝังความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษา และได้จัดกลุ่มกิจกรรมการสอนที่จะเป็นประโยชน์ในการสอนสังคมศึกษาไว้หลายวิธี ดังนี้

1. การบรรยาย ส่วนมากใช้วิธีอธิบายให้นักเรียนฟังแล้วตั้งปัญหาถาม-ตอบ หรืออธิบายประกอบกราฟ
2. การใช้แบบเรียน ใช้แบบเรียนหลายเล่ม เลือกเรื่องที่จะสอนตามความเหมาะสม โยงเนื้อเรื่องจากแบบเรียนไปสู่ประสบการณ์ของเด็ก ให้นักเรียนอภิปรายข้อความในหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ
3. การคิดค้นหาความรู้ ใช้วิธีแข่งขันตอบปัญหาความรู้รอบตัว แต่งป้ายนิเทศ เสนอความรู้ใหม่ ค้นคว้าทำรายงานจากหนังสือ
4. การเรียนจากข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน ให้นักเรียนศึกษาข่าวที่สำคัญ เปรียบเทียบแสดงความคิดเห็นจากข่าวและวิจารณ์ข่าว อธิบายภาพและเหตุการณ์สำคัญจากข่าว ครูโยงเนื้อเรื่องจากข่าวมาสู่บทเรียน และใช้ข่าวประกอบการสอนในชั่วโมง

⁵ Jarome Bruner S., Inquiry Techniques for Teaching Science

(New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, 1968), p. 18.

⁶ อนงค์ ประมุขกุล, "บทบาทของการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการปลูกฝังแนวคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) (อัครสำเนา).

5. การเรียนโดยวิธีแก้ปัญหา ครูเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ครูนำปัญหาในชีวิตประจำวัน มาให้เด็กคิดและวิพากษ์วิจารณ์ แล้วหาทางแก้ปัญหา

6. การใช้อุปกรณ์การสอนโดยใช้แผนที่ แผนที่ ภาพ แผนภูมิ บัตรกำแถบประโยค แผนที่ ป้ายประกาศต่าง ๆ เล่านิทาน หนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ เอกสาร จุลสาร วารสารต่าง ๆ

7. การเรียนโดยวิธีฝึกทักษะทางสังคมศึกษา ให้นักเรียนฝึกทักษะและมรรยาท ฝึกการแสดงความคิดเห็น การอ่านกราฟ สถิติ แผนที่ การเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับตนเอง การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี การรู้จักวิจารณ์งานของตนเองและผู้อื่น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความกล้าที่จะแสดงออก การทำงานหมู่ด้วยความรับผิดชอบ

8. การใช้วิธีการวัดผล โดยทำการทดสอบความรู้เดิมก่อนสอนทดสอบ ขณะกำลังสอน ทดสอบแต่ละชั้นของการสอน เมื่อเรียนจบแต่ละชั่วโมงหรือเมื่อจบบทเรียน การทดสอบ อาจเป็นการสนทนาซักถาม การตรวจผลงานของเด็กเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

ที่กล่าวมานี้เป็น การแสวงหาวิธีการและกิจกรรมที่เหมาะสมกับปลูกฝังแนวคิดแก่เด็กไทย เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าและเหมาะสมที่จะนำมาใช้ประกอบการสอนสังคมศึกษา การเลือกวิธีสอนและกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการสอนสังคมศึกษานี้ เวสเลย์⁷ (Wesley) ได้แนะนำไว้ว่า ครูไม่ควรยึดมั่นวิธีสอนแต่เพียงวิธีเดียวเป็นพื้นฐานในการสอน เพราะวิธีสอนแต่ละวิธีต่างก็มีประโยชน์ในแง่หนึ่งต่างกันไป ครูควรรู้จักพิจารณาเลือกวิธีการมาใช้โดยเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ได้มีการพบว่าวิธีการสอนต่าง ๆ ก็ยังไม่สามารถช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการสอนสังคมศึกษาได้โดยง่าย เพราะสังคมศึกษามีลักษณะเนื้อหาวิชาที่ประกอบด้วยความรู้ทางต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ด้านเนื้อหาวิชา ด้านทักษะทางสังคม และด้านมโนธรรม ซึ่งถ้าหากสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการนี้แล้ว ย่อมช่วยให้ผู้เรียน

---

⁷Edgar Bruce Wesley, Teaching Social Studies in Elementary School (Boston: D.C. Heath and Company, 1952), p. 263.

สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ตามรายงานผลงานวิจัยและปัญหาต่าง ๆ ในการสอนสังคมศึกษา
ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่งของการสอนสังคมศึกษา คือการที่จะสอนให้บรรลุผลทาง
มโนธรรมซึ่งได้แก่ทัศนคติและความคิด ดังนั้น จึงได้มีการศึกษาคนควาที่จะแก้จุดอ่อนในค่านี
กันขึ้น

ฮิลดา ทาบ่า⁸ (Hilda Taba) กล่าวว่า ได้มีการวิจัยพบว่าการเรียนรู้ไม่
สามารถกระทำด้วยการ "ให้" "การรู้เอง" หรือ "การเรียนรู้จากผลการกระทำของผู้อื่น"
แต่ควรเป็นการเรียนรู้จากการกระทำของผู้เรียนเอง (Active and Productive Learn-
ing) ใช้หลักการค้นพบ สรุปแนวคิดด้วยตนเอง การแก้ปัญหา และเกิดทักษะทางปัญญา
โดยเริ่มค้นจากสิ่งท่รู้และเข้าใจไปสู่สิ่งที่ยากและซับซ้อน และไปสู่สิ่งซึ่งเป็นนามธรรมที่ใช้
ความคิดขั้นสูง

ยูพา อานันท์สิทธิ์⁹ กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองมีคุณค่าในการจูงใจผู้เรียนให้
เกิดทักษะในกระบวนการหาความรู้ เป็นการ "เรียนวิธีที่จะเรียน"

สถาพร มาลีวชรพงศ์¹⁰ กล่าวว่า การสอนที่ลัทธิโดยมุ่งส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด
นั้น ควรฝึกให้มีทักษะในกระบวนการค้นคว้า ค้นพบความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง
การเรียนรู้ด้วยตนเองจะเกิดผลดียิ่งขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น

⁸ Hilda Taba, Teacher's Handbook for Elementary Social Studies
(New York: Addison Wesley Publishing Company Inc., 1967), pp. 8-9.

⁹ ยูพา อานันท์สิทธิ์, "การศึกษาแบบสืบสวนสอบสวน (Active Inquiry) ในวิชา
วิทยาศาสตร์ที่มีต่อความคิดแบบสอบสวน ความถนัดทางการเรียนและความรู้สึกรับผิดชอบ"
(ปริชญานิพนธ์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515), หน้า 12.

¹⁰ สถาพร มาลีวชรพงศ์, "การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ที่ลัทธิในชั้นประกาศ-
นียบัตร วิชาการศึกษาชั้นสูง" (ปริชญานิพนธ์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2517),
หน้า 2.

ลินด์เกรน¹¹ (Lindgren) โคอ้างถึงฮิเทโร (Hithero) ซึ่งกล่าวว่าการเรียนรู้อาจเพิ่มพูนมากขึ้นจากเพื่อนในกลุ่ม การเรียนจากส่วนรวม (whole) สำคัญและมีความหมายกว่าการเรียนแต่ส่วนย่อย (Part) เพราะช่วยให้ผู้เรียนเห็นแง่มุมต่าง ๆ และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคิดหลักด้วยตนเอง นอกจากนี้ทัศนคติยังพัฒนาได้ดีจากเพื่อนในกลุ่มอีกด้วย

การเรียนรู้อื่นที่ขึ้นนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ด้วยตนเองในกลุ่มแล้วยังมีนักการศึกษาหลายท่านสนับสนุนให้นำอารมณ์มามีส่วนร่วมในการเรียนรู้อีกด้วย ลินด์เกรน (Lindgren) มีความเห็นว่า นอกจากการสอนโดยให้ความรู้ความจำ และสิ่งที่นอกเหนือจากความรู้ความจำ (Non Cognitive) แล้ว ควรคองนำอารมณ์เข้ามาผสมผสานเพื่อให้เกิดผลดีแก่การเรียน งานวิจัยของ มัมเพาเวอร์¹² (Mumpower) ได้สนับสนุนข้อคิดนี้เป็นอย่างดี เขาพบว่า การเรียนรู้อื่นที่แท้จริง โดยนำอารมณ์เข้ามามีส่วนร่วมทำให้เรียนได้ผลดีกว่าวิธีการสนทนาตอบโต้ด้วยเหตุผล ทั้งนี้ เป็นเพราะอารมณ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติอย่างใหญ่หลวง ความรู้สึกที่เกิดจากอารมณ์จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ด้านเนื้อหาวิชาและวิธีการเรียนรู้อื่นที่แท้จริงควบคู่กันไปด้วย และเขามีความเห็นว่าการผสมผสานในการสอนของครูมักสืบเนื่องมาจากครูมุ่งจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านสติปัญญา ไม่ได้คำนึงถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ของเด็ก การนำอารมณ์มาสัมพันธ์กับการเรียนรู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้น และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

มุสตาเฟอร์ เซอริฟ (Mustafer Sherif) เอส อี แอช (S.E. Ash) และซีไอคอร์ นิวคอมบ์ (Theodore Newcomb) มีความเห็นพ้องกันว่าทัศนคติมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้อื่นนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นในการเรียนการสอนแบบธรรมดา

¹¹Henry Clay Lindgren, Educational Psychology in the Classroom (New York: John Willey and Sons, Inc., 1956), pp. 293-6.

¹²D.L. Mumpower, "Emotional Involvement as a Factor in the Learning Process," The Journal of Educational Research, 16, 6 (February, 1973), 251-256.

แต่จะเกิดขึ้นในสภาพการเรียนในบุคคลาหรือนักเรียนเป็นหลัก การของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) มาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียนให้โดยลดียิ่งขึ้น

ความมุ่งหวังที่จะให้เกิดการเรียนรู้อยู่โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะสามารถเป็นความจริงได้ ถ้าหากมีการจัดการเรียนการสอนโดยอาศัยหลักที่ได้จากการศึกษาถึงปัญหาและวิธีการให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสรุปได้ว่า การสอนควรจะเป็นการเรียนรูจากกระทำของตนเอง คนพบควยตนเอง ควรเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนและขยายความคิดเห็นและประสบการณ์ และควรนำอารมณ์เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนเพื่อช่วยพัฒนาทัศนคติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนและเกิดการเรียนรูขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เป็นการสอนที่มุ่งส่งเสริมคุณสมบัติดังกล่าวได้ และคาดว่าจะสามารถช่วยพัฒนาการสอนสังคมศึกษาได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหลักการของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ทดลองสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น เพราะเห็นความสำคัญในการวางพื้นฐานทักษะทางสังคมและทัศนคติที่ดีแก่นักเรียนตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งผลการวิจัยของ เซลแมน และ โคลเบอร์¹³ (Saleman and Kohlbery) เกี่ยวกับพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมและค่านิยมตามลำดับขั้นก็ได้ยืนยันในความเหมาะสมนี้

พัฒนาการของความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมและค่านิยมตามลำดับขั้นของ เซลแมน แต่ละขั้นนั้นเป็นเพียงแนวทาง ไม่ได้กำหนดตายตัว เด็กอาจพัฒนาเร็วหรือช้ากว่าขั้นได้ การสอนข้ามขั้นจะไม่ได้ผลเพราะเด็กจะรับความรู้นั้นมาคิดตามความเข้าใจในระดับของตน ในการส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาแต่ละขั้น ครูควรนำประสบการณ์ที่ย่างยากลำบากมาให้เด็กคิด เมื่อเขาคิดควยความเข้าใจเดิมไม่ได้ เขาจะหาหนทางคิดในระดับที่สูงขึ้นอีก ครูควรมีความเข้าใจขั้นพัฒนาการเหล่านี้ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 7 ขั้น คือ

---

¹³ Robert Saleman and Lawrence Kohlbery, "The Fruits of Our Research Should Go to Teachers," Instructor LXXXIII (August, 1973), 95- 6.

ขั้นเตรียม ไต่แก่เด็กวัย 2 - 4 ขวบ เด็กเริ่มรู้จักถูกผิดโดยเทียบความรู้สึก "ดี" และ "ไม่ดี" ที่มีต่อตัวเขา

ขั้นที่ 1 "Punishment and Obedience" Orientation Stage
 ไต่แก่เด็กวัย 4 - 6 ปี ความเข้าใจเกี่ยวกับ "ดี" หมายถึงว่าสิ่งนั้นต้องเกิดจากความตั้งใจดี เห็นว่าการให้รางวัลและการลงโทษเป็นสิ่งธรรมดา ถ้าทำไม่ดีต้องได้รับโทษเป็นการตอบแทน

ขั้นที่ 2 "Instrumental Orientation Stage" ไต่แก่เด็กวัย 6 - 8 ปี
 ชอบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เริ่มมีมีตรจิตมิติรใจต่อกัน

ขั้นที่ 3 "Golden Rule Stage" ไต่แก่เด็กวัย 8 - 10 ปี รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักอยากทำดีต่อผู้อื่นอย่างที่ต้องการให้เขาดีต่อตน รู้จักเหตุผล มองปัญหาได้หลายด้านขึ้น

ขั้นที่ 4 "Person's Orientation Stage" ไต่แก่เด็กวัย 10 - 12 ปี
 รู้จักระเบียบสังคม เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น ตระหนักในความรับผิดชอบหน้าที่

ขั้นที่ 5 "Contractual Legislative Stage" ไต่แก่เด็กวัย 12 - 14 ปี
 เริ่มตระหนักในกฎเกณฑ์ กฎหมาย

ขั้นที่ 6 "Conscience Stage" ไต่แก่เด็กวัย 14 - 16 ปี รู้จักตัดสินใจโดยเคารพความรู้สึกนึกคิดและสิทธิของผู้อื่น

ขั้นพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและศีลธรรมดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความแน่ใจว่าสามารถนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาประยุกต์สอนวิชาสังคมศึกษาแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ผล เพราะเด็กในวัย 8 - 10 ปี ได้ผ่านพัฒนาการขั้นต่าง ๆ มาบ้างแล้ว เริ่มมีเหตุผล สามารถมองปัญหาได้หลายด้าน เข้าใจผู้อื่นและสามารถฝึกให้ร่วมมือกันช่วยเหลือกันได้ ผู้วิจัยคาดหวังว่า การสอนสังคมศึกษาด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นี้จะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม ฝึกฝนการทำงานร่วมกัน ฝึกการแก้ปัญหา พัฒนาทางด้านทัศนคติอันจะทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สมดังจุดหมายของการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ ถาผลการวิจัยพบว่าวิธีสอนสังคมศึกษาด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีการสอนที่ใ้ผลดีก็จะช่วยให้นักมีวิธีสอนสังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอีกวิธีหนึ่ง

⊗ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process)

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่เพิ่งเป็นที่รู้จักในวงการศึกษาของไทยเมื่อไม่นานมานี้ ทิศนา เทียนเสมอ¹⁴ ได้ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า คือกระบวนการที่ชักกลุ่มในการแก้ปัญหาหรือกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียนซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่เรียน เป็นกระบวนการสำคัญของการเรียนรู้

ปัทมา เพอัครพงศ์¹⁵ ได้กล่าวว่า การที่มีการศึกษากลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในวงการศึกษาเนื่องมาจากได้มีการค้นพบว่าการเรียนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและกลุ่มเป็นศูนย์กลางช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางค่านาง ๆ สูงกว่า และมีความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนสูงกว่า การเรียนรู้โดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางและช่วยฝึกนักเรียนให้มีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างดียิ่ง ซึ่งจาโรลิเมก¹⁶ (Jarolimek) ก็ได้กล่าวสนับสนุนการเรียนสังคมศึกษาโดยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มไว้ว่า ช่วยให้เกิดมีทักษะไวต่อการรับรู้ ฝึกฝนบทบาทของเด็กและผู้ใหญ่ในขณะที่ทำงานร่วมกัน เกิดความรู้สึกอบอุ่นเมื่ออยู่กับเพื่อน ฝึกแก้ปัญหาาร่วมกัน ฝึกปรับตัวเพื่อพบความขัดแย้งในการทำงาน รู้จักการประนีประนอมและเข้าใจพฤติกรรมของตนได้ดี เพราะธรรมชาติของกลุ่มก็คือสภาพสังคมจำลอง ซึ่งเด็กจะต้องเผชิญต่อไปในอนาคตนั่นเอง

โดยทั่วไป "กลุ่ม" (Group) มีความหมายนอกเหนือจากการที่คนเรายู่ร่วมกัน
ธรรมดา กัลลี¹⁷ (Gulley) กล่าวว่า กลุ่มควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

¹⁴ปัทมา เพอัครพงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-12.

¹⁶Jarolimek, *op. cit.*, p. 340.

¹⁷Herbert E. Gulley, "The Group in Discussion," Discussion Conference and Group Process (New York: Holt Reinhart and Winston Inc., 1963). p. 63.

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน วัตถุประสงค์ควรสนองความต้องการของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม
2. มีผลการทำงานอันเกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม
3. มีการสื่อสารทางวาจาหรืออย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ปรากฏว่าเมื่อได้มีการนำวิธีการทำงานกลุ่มไปใช้แล้วมักไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะขาดคุณลักษณะประการใดประการหนึ่งของการทำงานเป็นกลุ่มได้ เช่น วัตถุประสงค์อาจไม่สนองความต้องการของทุกคนในกลุ่ม ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากทุกคนในกลุ่ม ภาระในการทำงานจึงไปตกหนักอยู่กับสมาชิกบางคนในกลุ่ม ปัญหาที่เกิดจากการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือความล้มเหลวในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ปรากฏอยู่ในสังคมและการเรียนการสอนอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างยิ่ง ในการปฏิรูปการศึกษาของไทย¹⁸ ไคกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "ต้องตระหนักชัดถึงความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนได้รู้ และปฏิบัติวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หากกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ร่วมสร้างและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ" จะเห็นได้ว่า สภาพสังคมไทยมีความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนและปลูกฝังทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อผลประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติอย่างมาก

เนื่องจากการรวมกลุ่มมีความสำคัญต่อคนและสังคมอย่างยิ่ง ดังนั้น วิธีการสอนให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจึงได้รับการส่งเสริมมาก แต่พบว่า การเรียนโดยทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมีปัญหามากมาย ทำให้ครูละเลยวิธีสอนแบบนี้ ทั้งครูและนักเรียนเห็นว่าเป็นการเรียนที่ไม่มีประโยชน์เท่าที่ควร สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ จาโรลิเมก¹⁹ (Jarolimek) กล่าวว่า การสอนโดยให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มไม่ไคผล มักมีสาเหตุเนื่องมาจากครูมอบกิจกรรมให้นักเรียนทำโดยไม่เป็นไปตามลำดับขั้น ไม่ได้เตรียมเด็กให้พร้อม งานที่ให้อาจไม่เหมาะสมกับ

¹⁸ รายงานของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

¹⁹ Jarolimek, op. cit., p. 340.

ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ไม่เข้าใจวิธีแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงาน ผลที่สุด งานก็สำเร็จลงด้วยความสามารถของคนบางคนมีโชเซ่ของทั้งกลุ่ม การทำงานกลุ่มจึงไม่ได้ช่วยเพิ่มพูนทักษะเพื่อการอยู่รวมในสังคม (Socialization Skills) ทั้งยังทำให้เกิดผลเสียนานาประการ คือ งานที่สำเร็จไม่ได้รับผลดี สมาชิกในกลุ่มขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานกลุ่ม บางคนอาจถึงกับหลบเลี่ยง ไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เหล่านี้คือปัญหาที่ทำให้ครูไม่นิยมให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม แม้ครูจะมีความเชื่อในคุณค่าของการทำงานกลุ่มเพียงใด ถ้าขาดหลักการสอนและคำนึงถึงปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวล่วงหน้า ย่อมประสบความล้มเหลวในการนำวิธีการไปใช้ หรือมีฉะนั้นก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร การสอนดังกล่าวนี้เปรียบได้กับคาบสองคม อาจให้ทั้งคุณและโทษได้ จึงได้มีผู้คิดค้นว่าหาวิธีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีหลักการ มีระบบระเบียบให้ได้มีการพัฒนาวิธีการทำงานตามลำดับขั้น เพื่อลดปัญหาอันจะเกิดขึ้นในการเรียนการสอน สามารถนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดี และช่วยสร้างทัศนคติในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพขึ้น วิธีการดังกล่าวนี้ คือ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process)

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยให้การทำงานรวมกันเป็นกลุ่มราบรื่น ได้ผลดี เพราะได้ช่วยเตรียมนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ ที่จะสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม ช่วยส่งเสริมและช่วยแก้ปัญหาในด้านมนุษยสัมพันธ์ ทิศนา เทียนเสมอ²⁰ ได้กล่าวถึงทักษะซึ่งใช้ในกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์และการรับรู้ไว้ 5 ประการ คือ

1. ฝึกทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น (Interpersonal Communication Skills)
2. ฝึกทักษะในการใช้วิจารณญาณตัดสินใจและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ (Decision Making and Problem Solving Skills)
3. ฝึกทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น (Helping Relationship Skills)

²⁰ ทิศนา เทียนเสมอ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

4. ฝึกทักษะในกรวจิกรณ วิเคราะห์คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่าง ๆ
(Value Clarification) ทำให้ตัดสินใจว่าสิ่งใดดี ไม่ดี ควรไม่ควร

5. ฝึกทักษะในการพัฒนาตนเอง (Personality Development Skills)
เมื่อรู้จักตนเองดี รู้จุดเด่น ขอมรับข้อบกพร่องของตนเอง ก็จะช่วยให้สามารถพัฒนาตนเองได้ดีขึ้น

ทักษะดังกล่าวสามารถพัฒนาได้ดวยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ สามารถทำให้การทำงานร่วมกันได้ผลดีสมดังความมุ่งหมาย และช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน พร้อมกันนั้น ก็ส่งเสริมทักษะทางสังคมอีกด้วย วิธีการเหล่านี้มีได้ยากเกินที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอน ✓

ความเป็นมาของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ริชาร์ด ชมัค²¹ (Richard Schmuck) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพื้นฐานมาจากอิทธิพลความคิดของ จอห์น ดีวีย์ (John Dewey) การเรียนการสอนแบบนี้เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาวิชา นักเรียนได้ฝึกการแก้ปัญหา ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น อันเป็นประสบการณ์ตรง ซึ่งช่วยให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี และยังฝึกรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เท่าที่กล่าวนี้ ดูเหมือนจะเป็นปรัชญาอันสูงส่งยากแก่การปฏิบัติได้จริง แต่ต่อมา เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) นักจิตวิทยาสังคม ได้นำหลักการของดีวีย์เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของกลุ่มในสังคม แล้วสร้างทฤษฎีสันนาม (Field Theory) ขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1930-1948 เลวินผู้นี้เองที่คิดค้น "พลังกลุ่ม" (Group Dynamics) ขึ้น "พลังกลุ่ม" คือ แรงผลักดันซึ่งเกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ดวยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ทำให้เกิดเป็น

พลังที่จะช่วยให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมสู่เป้าหมาย ฮูเบิร์ต บอนเนอร์²² (Hubert Bonner) กล่าวว่า ขนาดและพลังที่เกิดขึ้นจะมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของแต่ละกลุ่ม คาร์ทไรท์ และ แซนเดอร์²³ (Cartwright and Zander) ได้อธิบายถึงวิธีการที่จะใช้ในกระบวนการกลุ่ม ว่าได้แก่ ไซสถานการณ์จำลอง (Simulation) การปรึกษาหารือ (Buzz Session) การสังเกต (Observation) และการให้ข้อสังเกตแก่กัน (Feedback) วิธีการเหล่านี้จะช่วยกลุ่มในการตัดสินใจ

เยาวพา เกษะคุปต์²⁴กล่าวว่า ในปี ค.ศ. 1945 ได้มีการตั้ง "ศูนย์วิจัยพลังกลุ่ม" (Research Center for Group Dynamics) ที่สหรัฐอเมริกา มีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยการทดลองในห้องปฏิบัติการ มีการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์ของกลุ่มคนงาน เป็นการนำพลังกลุ่มมาใช้ในการฝึกมนุษยสัมพันธ์

ต่อมาในปี ค.ศ. 1947 มีการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามามีส่วนร่วมในการทดลองด้วย ใช้ฝึกผู้นำจากวงการอุตสาหกรรม คณะรัฐบาล มหาวิทยาลัย และสถาบันต่าง ๆ เป็นการฝึกที่เรียกว่า "T. Group" (Training Group) หรือวิธีการฝึกในห้องปฏิบัติการ (Laboratory Training) ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกเข้าใจวิธีการทำงานร่วมกัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มในสภาพการณ์ต่าง ๆ ก็ขึ้น เป็นการนำพลังกลุ่มมาใช้เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลสร้างมนุษยสัมพันธ์และความเป็นผู้นำ และเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดความสนใจที่จะนำวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์นี้ไปใช้ในวงการต่าง ๆ นำไปสู่การจัดตั้งสถาบันฝึกมนุษยสัมพันธ์ในห้องปฏิบัติการแห่งชาติ (The National Training Laboratories

²²Hubert Bonner, Group Dynamics Principles and Application (New York: The Ronald Press Company, 1959), p. 10.

²³Rorwin Cartwright and Alvin Zander, Group Dynamics (3 ed.; New York: Harper and Row Publisher, 1960), p. 3.

²⁴เยาวพา เกษะคุปต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 44-9.

(NTL) ชั้นที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี.

ในการพยายามคิดค้นเพื่อหาวิธีใหม่ ๆ ที่จะให้คนพัฒนาทักษะในการรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น เพราะถือว่าสิ่งนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการที่จะเข้าใจผู้อื่น ผู้ร่วมงานของ เคิร์ต เลวิน ก็ได้ทำการทดลองใช้วิธีการกลุ่มวิเคราะห์ ที่แตกแยกแขนงจาก T. Group ออกเป็นการฝึกความไวต่อการรับรู้ (Sensitivity Training) และการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเอง (Encounter Group) เป็นการฝึกหรือพัฒนาทักษะในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น ด้วยภาพพจน์ที่ถูกต้อง ซึ่งจะ เป็นรากฐานให้คนเข้าใจถึงจิตใจและพฤติกรรมของผู้อื่น อันจะนำมาซึ่งมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งก็ใช้วิธีการของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือ เรียนกันเป็นกลุ่ม และการให้ข้อสังเกตแก่กัน (Feedback)

นอกจากเลวินแล้ว คาร์ล อาร์ โรเจอร์ส (Carl R. Rogers) ได้ศึกษาประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1946 และได้ตั้งศูนย์แนะแนวแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก (Counseling Center of The University of Chicago) สำหรับฝึกนักแนะแนวให้เข้าใจตนเอง และพัฒนาความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างบุคคล

มีผู้นำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในวงการแพทย์ด้วยเช่นกัน คือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ใช้กระบวนการกลุ่มในการบำบัดทางจิต (Psychotherapy) และสร้างทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Therapy) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างหลักการของพลังกลุ่มมาก

สำหรับในวงการศึกษานั้น แบริดฟอร์ด และ ไมล์²⁵ (Bradford and Mial) กล่าวว่า ได้เริ่มมีการฝึกอบรมเป็นกระบวนการเพื่อค้นคว้าทดลองและวิจัยการศึกษาขึ้นในปี ค.ศ. 1944 เป็นการศึกษาศาพักการที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ขึ้น นับว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีคุณค่ามาก

²⁵Bradford and Mial, op. cit., p. 387.

ในปี ค.ศ. 1972 ทิศนา เทียนเสมอ²⁶ ได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ของ มหาวิทยาลัยอริโซนา สหรัฐอเมริกา เรื่อง "แบบตัวอย่างการฝึกอบรมค่านิยมมนุษย์สัมพันธ์แก่นักเรียนฝึกหัดครูในประเทศไทย" (A Model for Pre-Service Teacher Training in Human Relations for Thailand) งานวิจัยนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการเริ่มต้นนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังเปิดสอนวิชา "พลวัตกลุ่มในการเรียนการสอน" (Group Dynamics in Educational Settings) แก่นิสิตปริญญาโทชั้นที่แผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาก็ได้มีผู้สนใจทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ขึ้นมา เช่น เขาวพา เกษะคุปต์²⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา" ได้สร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และตัวอย่างบทเรียนขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้กับนักเรียนต่างระดับชั้น และต่างระดับความสามารถ ได้ผลสัมฤทธิ์สมมติฐาน

ปัทมา เทพอักษรพงศ์²⁸ ได้วิจัยเรื่อง "การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม" ผลปรากฏว่า สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มที่สอนด้วยวิธีแปลและวิธีกระบวนการกลุ่ม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ นักเรียนส่วนมากมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม

เขาวพา เกษะคุปต์²⁹ ได้ทำการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และได้สร้างหลักการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ขึ้น และกล่าวถึงหลักการเรียนรูแบบนี้ว่า ผู้เรียนทุกคนเป็นผู้มีส่วนในการรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อ

²⁶ Tisana Tiansame, op. cit.

²⁷ เขาวพา เกษะคุปต์, เรื่องเดียวกัน.

²⁸ ปัทมา เทพอักษรพงศ์, เรื่องเดียวกัน.

²⁹ เขาวพา เกษะคุปต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 157-183..

เมื่อผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนร่วมกับผู้อื่น ผลจากการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน สามารถค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้และเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องแท้ ประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ร่วมกันนี้ จะมีความหมายต่อ ผู้เรียนอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้คิดค้นและเสาะหามาได้ด้วยตนเอง ขั้นต่อไป คือ การนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวันของแต่ละคน โดยอาจใช้เพื่อวางแผน ปรับปรุงบุคลิกภาพของตน หรือนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาในโอกาสต่อไป

⊕ หลักการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เยาวพา เคชะคุปต์ ได้สร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับ ประถมศึกษาไว้ดังนี้

หลักการข้อที่ 1 การตั้งจุดมุ่งหมายของการสอน (Objectives) เป็น 2 ด้าน คือ

1. จุดมุ่งหมายทั่วไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจในค่านี้อเนื้อหาวิชา (Cognitive Domain) ทางด้านมโนธรรม (Affective Domain) และด้านทักษะ (Psychomotor)

2. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) ซึ่งกำหนดโดย ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนกระทำพฤติกรรมอะไร ในสภาพการณ์อย่างไร และต้องการให้เกิดผล คือปรากฏเพียงใด

หลักการข้อที่ 2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience หรือ Activity) ควรเป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ด้วยตนเองโดย ่องแท้ (Insight) ซึ่งมีแนวในการจัดดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical Involvement) การมีส่วนร่วมทางด้านอารมณ์ (Emotional Involvement) การมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญา (Intellectual Involvement)

2. แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย

3. กำหนดชั้นกิจกรรมดังนี้

3.1 กิจกรรมขั้นเริ่มต้น เป็นการเตรียมตัวล่วงหน้าโดยครูจะเป็นผู้เตรียม
 ถานสถานที่ การแบ่งกลุ่ม วิธีการทำงาน กติกาหรือกฎเกณฑ์การทำงาน ระยะเวลาในการ
 ทำกิจกรรม และเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยก่อนลงมือทำงาน

3.2 กิจกรรมขั้นปฏิบัติ อาจใช้กิจกรรมเรียนรู้ดังต่อไปนี้

การอภิปราย (Discussion)

การตั้งคำถาม (Questioning Strategy)

การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Method)

การเล่นเกมส์ (Games)

สถานการณ์จำลอง (Simulation)

กิจกรรมการเรียนรู้เหล่านี้มีผลส่งเสริมวิธีการคิดแบบสืบสอบ (Inquiry)
 และการแก้ปัญหา (Problem Solving) ในการจัดกิจกรรม ควรฝึกหลักให้ผู้เรียนทุกคน
 ได้มีส่วนร่วมในการเรียน กิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงอารมณ์และความรู้สึก และให้ค้น
 พบหลักการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นมากที่สุด

หลักการข้อที่ 3 การวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความสามารถ
 ทางปัญญา (Intellectual Development) และมนุษยสัมพันธ์ (Human Relationship)
 ในการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเกิดความรู้สึก (Sensation) ซึ่ง
 จะทำให้เกิดการรับรู้ (Perception) ด้วยประสบการณ์และสติปัญญาของแต่ละคน ดังนั้น
 เพื่อให้การเรียนรู้กว้างขวาง มีการรับรู้ที่ตรงกัน จึงได้มีการอภิปรายเพื่อวิเคราะห์ประ-
 สิทธิภาพการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น

1. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
 (Learning Process Analysis) ด้วยการอภิปรายถึงความคิด วิธีการทำงาน ความรู้สึก
 ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์และการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้เข้าใจตนเอง

ปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรม ตลอดจนเสริมสร้างแนวคิด ค่านิยมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยให้เข้าใจผู้อื่น ช่วยพัฒนาค่านิยมสัมพันธและความเป็นผู้นำ

2. การวิเคราะห์เนื้อหาวิชา (Content Analysis) ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งที่ได้รับจากการเรียน เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้ค้นพบแนวคิดที่ตรงการด้วยตนเอง และขยายประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีความหมายต่อผู้เรียนแต่ละคน

หลักการข้อที่ 4 การสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (Application in Real Life) เมื่อผู้เรียนได้แนวคิดแล้ว ควรจะร่วมกันสรุปโดยคิดแบบสังเคราะห์ (Synthesis) เชื่อมโยงแนวคิดของแต่ละคนให้ผสมผสานกัน และช่วยกันหาแนวทางในการนำหลักการที่ได้ประยุกต์ไปใช้ให้เข้ากับตนเอง ใช้กับผู้อื่น เพื่อแก้ปัญหาในอนาคต เพื่อพัฒนาสังคม และประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่

หลักการข้อที่ 5 การประเมินผล (Evaluation) ช่วยให้ทราบว่า การสอนตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ควรประเมินผลการเตรียมบทเรียน การสอนของครู การเรียนรู้ของนักเรียนทางค่านิยมทัศนคติของกลุ่มทาง ค่านิชาการและการทำงาน และการเรียนรู้ของนักเรียนทางความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม การให้ข้อสังเกตแก่กัน (Feedback) จะช่วยให้ผู้เรียนประเมินพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นได้

จะเห็นได้ว่า วิธีการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น นอกจากนี้ ช่วยให้ครูเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดและปัญหาของนักเรียน ซึ่งจะสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้มากขึ้น

หลักการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จะได้ผลเพียงใดของอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ ดังจะนำมากล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ เรียนการสอนองค์ประกอบสำคัญในการจัดการ เรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

สภาพของกลุ่ม

การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีการจัดที่นั่งต่าง ไปจากการเรียนการสอนทั่วไป

คือนั่งล้อมวงเข้าหากัน - ลีวิท³⁰ (Leavitt) กล่าวว่า นั่งเป็นวงกลมดีที่สุด สทายเซอร์³¹ (Stienzer) แนะนำว่าควรให้ผู้ที่ข้างพุกนั่งตรงข้ามกับผู้ไม่คอยพุก และให้ผู้ชอบผูกขาดการพุกนั่งด้วยกัน แบบนี้ และ จอห์นสัน³² (Banny and Johnson) กล่าวว่า ผู้ที่ช้อยจะลดความอายลงเมื่ออยู่ในกลุ่ม

บรรยากาศในกลุ่มควรเป็นไปในทางดี เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นกันเอง รู้สึกอิสระในการแสดงออก ให้กำลังใจ และเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน บัทมา เทพอัครพงศ³³ กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารในกลุ่มอาจเป็นการอภิปรายด้วยวาจาให้ตรงกับประเด็นและเรื่องที่กลุ่มต้องการ นอกจากนี้ ยังมีการสื่อสารที่ไม่ใช้วาจา (Nonverbal Communication) อีกด้วย ครูผู้สอนไม่ควรผูกขาดการพุก เพราะจะทำให้ให้นักเรียนไม่มั่นใจที่จะแสดงออก กลุ่มควรมีมาตรฐานกลุ่ม (Group Standard) ผู้นำกลุ่มควรรับบทบาทของตนเอง และครูควรฝึกให้ทุกคนมีโอกาสเป็นผู้นำกลุ่ม

บัทมา ได้กำหนดจำนวนสมาชิกในกลุ่มไว้ว่า ไม่ควรต่ำกว่า 5 คน และไม่เกิน 17 คน ควรใช้เวลาในการเรียนช่วงละ 30 นาทีถึง 4 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 2 ถึง 3 ครั้ง สถานที่เรียนควรเป็นห้องที่มีขนาดใหญ่พอสมควร สำหรับให้สมาชิกแบ่งกลุ่มย่อยทำงานและนั่งล้อมวงเป็นกลุ่มใหญ่เพื่ออภิปราย และควรปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก

สภาพการเรียน

1. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

³⁰ Loc. cit.

³¹ Stienzer, op. cit., p. 226.

³² Loc. cit.

³³ บัทมา เทพอัครพงศ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

2. กิจกรรมที่ทำนั้นเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ ซึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีความหมายต่อตัวผู้เรียน เพราะผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง
3. มีการวิเคราะห์พฤติกรรมร่วมกันในกลุ่มให้เกิดปัญญา
4. สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ภายหลัง

บทบาทของครู

1. มีความเป็นกันเองและมีความเห็นอกเห็นใจนักเรียน
2. คำพูดของครูลดลง ครูจะให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ
3. เข้าใจปัญหา ความต้องการ จุดมุ่งหมาย แรงจูงใจ ทักษะคิของนักเรียน
4. ให้กำลังใจและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสดงออกซึ่งความคิดอิสระและความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
5. ครูจะเป็นเพียงผู้ประสานงานให้กระบวนการในกลุ่มเป็นไปด้วยดี ไม่ถือการตัดสินใจของครูเป็นใหญ่

บทบาทของนักเรียน

1. พยายามค้นพบสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง
2. ให้ความช่วยเหลือกันและกันในหมู่นักเรียน ทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล
3. แสดงความรู้สึกและความคิดอย่างอิสระ
4. สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น
5. มีความรับผิดชอบมากขึ้น

กิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

1. การอภิปราย (The Discussion Method) เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายในกลุ่ม 6-20 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำอภิปรายและสมาชิกในกลุ่ม การอภิปรายจะเป็นการแก้ปัญหา สรรวจความคิดเห็นเพื่อประเมินและสรุปความคิดเห็นนั้น แต่ตนพอร์ดและ

แอสตันฟอร์ด³⁴ (Stanford and Stanford) กล่าวว่า ความคิดเห็นนี้ จะนำไปสู่การกระทำ และการอภิปรายอาจไม่จำเป็นของสนองความมุ่งหมายทั้งหมดอาจสนองเพียงข้อหนึ่งข้อใดก็ได้ การอภิปรายที่ได้ผลเป็นเพราะมีเป้าหมายในการอภิปรายชัดเจน บรรยายภาคในกลุ่มคือ ผู้นำกลุ่มก็ ทำให้ทุกคนรู้สึกมั่นใจในตนเอง และมีความสัมพันธ์กันที่ต่อกัน

2. การตั้งคำถาม (The Questioning Strategy)³⁵ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่คนแสดงปัญหา ทำความเข้าใจกับปัญหาและช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คำถามจะช่วยกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น และความสามารถทางสมอง ช่วยให้คนคิดแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการตั้งคำถามนี้เป็นวิธีการของโสเครติส (Socrates) คันทิงแฮม³⁶ (Cunning ham) กำหนดการตั้งคำถามออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 คำถามชนิดแคบ เป็นคำถามที่ผู้ตอบคิดโดยใช้ความคิดขั้นต่ำซึ่งได้แก่ด้าน ความจำ และสรุปข้อเท็จจริง

2.2 คำถามชนิดกว้าง เป็นคำถามที่ยั่วให้คิด ทั้งสมมติฐาน ใช้ความคิดเห็น และความรู้สึกประกอบการตัดสินใจ อาจเป็นคำถามชนิดประเมินผลโดยการตัดสินใจเลือกคำตอบ โดยมีเหตุผลแสดงประกอบ หรืออาจเป็นคำถามให้ตอบโดยแยกแยะ (Divergent Thinking) คือผู้ตอบต้องรวบรวมองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อสรุปเป็นความคิดใหม่ที่มีความหมาย

3. เกมส์ (Games) เป็นกิจกรรมที่ผู้เล่นอยู่ในสภาพการณ์ที่กำหนดให้ มีกติกาการเล่น มีกระบวนการเป็นพิธี ทำให้เกิดพฤติกรรม เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น เกิดอารมณ์

³⁴G. Stanford and B.D. Stanford, Learning Discussion Skills Through Games (New York: Citation Press, 1969), p. 15.

³⁵Postman C. Weingartner, Teaching as Subversive Activity (New York: Delacota Press, 1969), p. 81.

³⁶R.T. Cunningham, "Developing Question - Asking Skills," Developing Teacher Competencies, ed. J.E. Weigand (New Jersey: Prentice - Hall Inc., 1971), pp. 86-103.

ความคิดสร้างสรรค์ มีความสนุกสนานเพราะโต้แย้งกัน จุดประสงค์ของเกมก็คือ ช่วยฝึกผู้เรียนให้ตัดสินใจและรับผิดชอบต่อตนเอง

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation)³⁷ คือการจัดสภาพแวดล้อมเลียนแบบสภาพจริงเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับของจริงโดยทางอ้อม อาจนำเกมมาร่วมช่วยการเรียนด้วยสถานการณ์จำลองจะช่วยเชื่อมโยงภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้สัมพันธ์กัน ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความคิดรวบยอดจากการที่คุณค่าทางพฤติกรรมจากสถานการณ์ที่สร้างขึ้น ผู้เรียนจะเรียนด้วยความสนุกสนาน ได้พัฒนาการตัดสินใจที่ยุ่ยากซับซ้อน การวิเคราะห์วินิจฉัยทำให้ได้รับความรู้และนำไปสู่การเรียนรู้ได้ดี

5. บทบาทสมมติ (Role Playing)³⁸ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกว่าตนควรมีพฤติกรรมแบบใดจึงจะแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้แสดงและผู้ควบคุมบทบาทของตนเพื่อให้มีความเข้าใจและมีอารมณ์ในการแสดงบทบาทสมมติ นอกจากนี้ยังทำให้ได้เรียนรู้ความต้องการที่ซ่อนเร้น (Hidden Agenda) ภายในตัวผู้เรียน ได้แก่แรงจูงใจ ความต้องการ ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานและการตัดสินใจของกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของตนเองต่อผู้อื่น คอสังคม ประเมินผลตนเองและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาและชีวิตประจำวัน สามารถเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรม เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ได้ระบายความเครียด เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองดีขึ้น เกิดความสามัคคีในกลุ่ม และช่วยให้ครูได้รู้จักนักเรียนดีขึ้น

6. การศึกษาตัวอย่างกรณี (Case Study)³⁸ เป็นการนำสภาพการณ์หรือปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงมาศึกษา กรณีตัวอย่าง (case) ที่นำมาศึกษาควรเป็นเรื่องที่เป็น

³⁷ Tisana Tiansame, op. cit., pp. 137-8.

³⁸ John L. Taylor, and Rex. Walford, Simulation in the Classroom (Harmonsworth: Penguin Books, 1972), p. 19.

³⁹ Tisana Tiansame, loc. cit.

จริงได้ สังเกตได้เกี่ยวข้องกับคุณค่าของมนุษย์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงกรณีที่น่ามา สนองควรละเอียดยกพอที่จะให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาได้ชัดเจนและปรับให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียนเพื่อให้เข้าใจและมองปัญหาได้ชัดเจน รู้สึกเห็นจริงเห็นจังกับเรื่อง จนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกรณี ปัญหาที่พบเปรียบเหมือนเป็นปัญหาของตนเองซึ่งจะต้องแก้ไข ผู้เรียนจะแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการแก้ปัญหา นับว่าช่วยผู้เรียนฝึกการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ ✓

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมนึก อ่องเอิบ⁴⁰ ได้กล่าวว่า "การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองก็จากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" โดยมุ่งศึกษาเนื้อหาแบบเรียนสังคมศึกษาและหนังสืออ่านประกอบที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้น ในด้านความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองก็พบว่าหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มีเนื้อหาที่มีผลต่อการสร้างความคิดรวบยอดในด้านค่านิยมและคำสอนในศาสนาไว้มากที่สุด ส่วนหนังสือแบบเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 2 - 4 ได้บรรจุความคิดรวบยอดในเรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยไว้มากกว่าคำสอนทางศาสนา ส่วนความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองและการปกครองประเทศมีน้อยที่สุด จากการวิจัยนี้ยังค้นพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิและครูส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาแบบเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้นมุ่งให้จ่ารายละเอียดยมากกว่าให้เกิดความคิดรวบยอดและทักษะ ด้านเนื้อหาสาระก็ไม่สอดคล้องกับระบบสังคมไทย ด้านความรับผิดชอบของพลเมืองของประเทศ

⁴⁰สมนึก อ่องเอิบ, "การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองก็ จากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515).

อนงค์ ประมุขกุล⁴¹ ได้ศึกษา "บทบาทการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการปลูกฝังความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี" โดยจัดกลุ่มกิจกรรมการสอนออกไปเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อใช้ปลูกฝังแนวคิดทางสังคมศึกษาแก่นักเรียนกลุ่มกิจกรรมเหล่านี้ประกอบด้วยการบรรยาย การใช้แบบเรียน การคิดค้นหาความรู้

ปัทมา เทพอักษรพงศ์⁴² ได้ทำการวิจัยในหัวข้อ "การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม" โดยทำการทดลองสอนนักเรียนสองกลุ่ม กลุ่มทดลองสอนด้วยวิธีการบวนการกลุ่ม กลุ่มควบคุมสอนด้วยวิธีแปล ผลปรากฏว่าสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ นักเรียนกลุ่มทดลองร้อยละ 86.66 ชอบการเรียนด้วยวิธีการบวนการกลุ่ม นักเรียนร้อยละ 13.33 ไม่ชอบเรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ผู้ศึกษาเรื่องนี้ทำการทดลองและศึกษาผลในระยะยาว และเสนอแนะให้ผู้ทำการวิจัยต่อไปควรทำการวิจัยโดยใช้ระบบเวลามากขึ้น

เยาวพา เคชะคุปต์⁴³ ได้ทำการศึกษาในหัวข้อ "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา" เป็นการสร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนชั้นระดับประถมศึกษาให้เป็นแนวทางสำหรับครูและครูสนใจสามารถนำไปใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบรรยากาศการเรียนแบบประชาธิปไตย และตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติ แล้วสร้างบทเรียนไปทดลองใช้สอนนักเรียนชั้นปีที่ 4, 5 และ 6 ผลปรากฏว่านักเรียนก็สามารถประยุกต์ใช้กับผู้เรียนที่มีระดับอายุและระดับความสามารถแตกต่างกันได้จริง และพบว่าการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้จะช่วยให้

⁴¹อนงค์ ประมุขกุล, "บทบาทการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการปลูกฝังความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516).

⁴²ปัทมา เทพอักษรพงศ์, เรื่องเดียวกัน.

⁴³เยาวพา เคชะคุปต์, เรื่องเดียวกัน.

ผู้เรียนเกิดความรู้ รับการฝึกทักษะ ปลูกฝังทัศนคติและค่านิยม ตลอดจนส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์
ที่ดีระหว่างผู้เรียนและ ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย

งานวิจัยในต่างประเทศ

ดี แอล มัมเพาเวอร์⁴⁴ (D.L. Mumpower) ได้ทำการวิจัยในหัวข้อ "การมีส่วนร่วมทางอารมณ์เป็นปัจจัยของกระบวนการเรียนรู้" โดยทำการศึกษากลุ่มของอารมณ์ที่มีต่อการเรียนรู้ โดยการนำคำซึ่งสร้างขึ้นโดยใช้หลักจิตวิทยามาทำการทดสอบกับนักศึกษา 42 คน โดยทำการทดสอบก่อนการเรียนและทำการทดสอบหลังจากเรียนไปแล้วนาน 6 เดือน เมื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ที่ความหมายและสรุป ปรากฏผลว่า การนำข้อเท็จจริงชนิดเดียวกันมาเสนอแก่ผู้เรียนด้วยวิธีการนำอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องได้ผลดีกว่าการสนทนาและอภิปรายด้วยเหตุผล พบว่าสามารถช่วยในการเปลี่ยนทัศนคติอย่างมากมาย ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้มีผลต่อการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

เออวิน เอ วิลสัน⁴⁵ (Irwin A. Willson) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดของครูและนักเรียน ได้ทำการทดลองโดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองซึ่งเรียนด้วยการอภิปรายและบันทึกการอภิปรายด้วยเทปบันทึกเสียง ได้ทำการศึกษาดทดลองเป็นเวลา 2 สัปดาห์ โดยสอนช่วงละ 2 ชั่วโมง จากการศึกษาวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์และการตั้งคำถามของครูเพื่อคู่ปฏิสัมพันธ์ในการอภิปราย ปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดทั้งครูและเด็กมากกว่ากลุ่มควบคุม การให้ข้อสังเกตต่อกัน

⁴⁴D.L. Mumpower, "Emotional Involvement as a Factor in the Learning Process," The Journal of Educational Research, 9 (February, 1973), 251-256.

⁴⁵Irwin A. Willson, "Change in Mean Level of Thinking in Grade 1-8 Though, Use of Interaction Analysis System Based on Bloom's Taxonomy," The Journal of Educational Research, 66: 9 (May - June, 1973), 422.

เป็นการช่วยวัดผลการสอนของครู ช่วยให้ครูปรับปรุงการสอนและนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้อันการ
เรียนรู้ของเด็ก

เจมส์ โจเซฟ เล็กซ์⁴⁶ (James Joseph Lex) ได้ทำการศึกษาด้วยการ
ทดลองกับนักศึกษาปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในรัฐอินดีแอนา (Indiana) ให้กลุ่ม
ควบคุมได้รับการสอนแบบเก่า กลุ่มทดลองใช้วิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group
Dynamics หรือ Non-Structured Group Experience) ผลจากการทดสอบก่อน
สอน และหลังสอนพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มทั้งสอง แต่ก็พบว่ากลุ่ม
ทดลองมีความพอใจในประสบการณ์ที่ได้รับ กล่าวว่า ยินดีร่วมกิจกรรมและอยากเรียนแบบ
กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์อีก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

⁴⁶ James Joseph Lex, "Attitude Change of Seminary Students
Associated with a Course in Group Dynamics," Dissertation Abstracts,
XXXIII (May, 1973), 6093-A.